

Zondag 1 oktober 2017, 10.30u., Pauluskerk

lezing Oude Testament: Exodus 3: 7 - 16

lezing Nieuwe Testament: Romeinen 8: 12 - 18

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Wat de bijbel "God" noemt. Daarover vanmorgen. Dus niet over wat ik of wat wij doorgaans god/God noemen, maar wat de bijbel "God" noemt. In de film "Le tout nouveau Testament" van de Belgische regisseur Jaco van Dormael bestaat God. En hij woont in Brussel. God is een man op leeftijd, die zijn vrouw, de godin, die het huis poetst en zijn was doet, slaat en vernedert. God leeft in een soort ivoren toren, ver van de mensen. Op een kamer, waarin hij aan zijn bureau een oude computer bedient. Daarmee bestuurt hij de aarde en de mensen. Het liefst doet hij dat door mensen te treiteren en hen het leven zo moeilijk mogelijk te maken. "God" is een sadist. Met veel sadistisch genoegen vaardigt hij op zijn computer voortdurend wetten uit, in de sfeer van de wet van behoud van ellende voor de mensen. Wet 2076: als mensen hun huis uit stappen, begint het subiet te regenen. Wet 3034: als mensen hun boterham met pindakaas op de grond laten vallen, valt die boterham altijd op de besmeerde kant. Eerste beeld van god, deels humoristisch, deels serieus. Tweede beeld. Toen ik eind 2004 's ochtends de Europese school in Luxemburg binnenkwam na de verwoestende tsunami in Zuid-Azië, waarbij bijna 300.000 onschuldige mensen om het leven kwamen, zei een van mijn college-leraren tegen mij - ik gaf daar godsdienstles -: "Zo, jij zult je leerlingen vandaag wel wat uit te leggen hebben". Die zin is mij altijd bijgebleven. Wij mensen hebben beelden van "god". Bewust of onbewust, gelovig of niet, zij zweven in ons collectieve bewustzijn. Een van die beelden is de gedachte, dat "god" een soort allesbeheersende, willende, kunnende persoon is, die de wereld bestuurt. Achter de schermen. Met of zonder computer, niets gebeurt zomaar. Voor iedereen onzichtbaar, voor iedereen onbeïnvloedbaar, wikt en beschikt "god" over het lot van de mensen en de aarde. Vaak nogal willekeurig. Heb ik soms iets misdreven, dat ik overvallen word door deze afschuwelijke ziekte ? Hadden ze daar iets misdreven in Zuid-Azië, meer dan de andere mensen, dat ze dood moesten ? "God" als de vooral mannelijke Persoon, die het "al" regeert, op voor ons ondoorgrondelijke en vaak onverteerbare wijze. Het is één van de vele beelden van "god", die in ons collectieve geheugen of bewijstzijn zweven. Op de een of andere manier hebben wij mensen er een diepe, onuitroeibare behoefte aan om de dingen niet toe te schrijven aan zoiets onpersoonlijks als het toeval, het lot of het noodlot. Er moet Iemand of tenminste toch wel "Iets" zijn,1

achter de dingen. Anders wordt het ons mensen toch te koud, te kaal, te onherbergzaam.

Wat de bijbel "God" noemt. Daarover ging het de vorige keer. Daarover gaat het nu. Maar dan aan de hand van andere bijbelse teksten. Die wonderlijke tekst uit Exodus 3, waarin Mozes uitroept: "Maar als zij vragen: "Wat is de naam van die God? Wat moet ik dan zeggen? Toen antwoordde God hem: "Ik zal er zijn, heeft mij naar jullie toegestuurd". En die lastige, prachtige tekst uit Romeinen 8, waarin Paulus zegt: "U hebt de Geest van God ontvangen om kinderen van God te zijn". Waar gaan die teksten over? Wat zeggen ze over "wat de bijbel "God" noemt"? En vooral ook: wat zeggen ze over ons. Over wat ons te doen staat, hier en nu.? In een onzeker en instabiel Nederland en Europa, waarin zoveel mensen zoeken naar een beetje houvast en bescherming tegen de onzekerheid. Juist ook in allerlei versimpelde en verhullende politieke onzin, waarin steeds weer alles wat van "buiten" komt de grote boosdoener is: vluchtelingen, Oost-Europeanen, goederen geproduceerd in andere landen. En vooral niet in onszelf of in de manier waarop wij onze samenlevingen de afgelopen dertig jaar zijn gaan inrichten, economisch en sociaal. Dat wil zeggen vooral economisch en niet sociaal. Daarover vanmorgen in drie blokjes.

Eén. "De Heer zei: "Ik heb gezien hoe ellendig mijn volk er in Egypte aan toe is, ik heb hun jammerklachten gehoord, ik weet hoe zij lijden", hoorden we daarnet in Exodus. "God" ziet, hoort, weet. Steeds weer spreken de bijbelschijvers over "God" als een persoon, over "God" in menselijke termen. Zo stellen zij "God" voor. De grote vraag is of het hen daarbij werkelijk erom gaat "God" te zien als een persoon. Of dat het hen in die voorstelling van "God" als persoon eigenlijk en ten diepste gaat om iets anders. Om wat zij zelf in en vanuit de godsdienstige traditie van Israël, met eeuwenlang vallen en opstaan en schurend aan de weerbarstige werkelijkheid van ons menselijk bestaan, hebben ontdekt als van wezenlijk belang. Van wezenlijk belang voor ons leven. Van wezenlijk belang voor wat ons mensen en onze menselijke samenleving opbouwt en toekomst en perspectief geeft. Er is een prachtig verhaal over rabbi Mendel. Aan een aantal geleerden stelt hij de vraag: "Waar woont God?" De mannen lachen hem uit om zijn simpele, al te simpele vraag en zeggen: "De hele aarde is toch vol van zijn heerlijkheid? God is toch overal?". Rabbi Mendel schudt het hoofd, beantwoordt zijn eigen vraag en zegt: "Nee, nee, God woont alleen daar waar men hem binnenlaat!" Het is voor jullie en mij misschien een moeilijk te verteren gedachte, maar het lijkt mij zeer bijbels om te zeggen, dat "God" voor de bijbel geen persoon is, die dit of dat doet. "God" zelf is tot niets in staat. Wil er iets van wat de bijbel "God" noemt terecht komen, dan moet "God" het hebben van de mensen, van

jullie en van mij. Of anders, wat meer theologisch gezegd. Wat de bijbel "God" noemt, kan zichzelf niet kennen. Het kan alleen maar kenbaar, zichtbaar, voelbaar, tastbaar worden gemaakt, als wij mensen ervan weten, het benoemen en het vooral belichamen en doen. "God" doet zelf niets. Om precies die reden wordt in het verhaal van Exodus, direct na "Gods" klacht over de ellende van zijn volk in Egypte, de mens Mozes geroepen om daar iets aan te doen. Om wat de bijbel "God" noemt waar te maken in de praktijk van de Egyptische samenleving, met zijn enorme kloof tussen arm en rijk, tussen de have's en de have-nots. Daaronder ook de dwang- en kinderarbeiders van het Israëlitische volk. Op die uitbuitende dwang- en kinderarbeid was de hele welvaart van de hoogontwikkelde Egyptische samenleving gebouwd. Of, zoals professor Van Ruler destijds zei: "Wanneer alle mensen op aarde zouden besluiten geen kinderen op deze aarde te zetten, kan zelfs "God" ze er niet op krijgen". Gerard Reve zegt het in zijn gedicht "Dagsluiting" heel precies: "Eigenlijk geloof ik niets, en twijfel ik aan alles, zelfs aan U. Maar soms, wanneer ik denk, dat Gij waarachtig leeft, dan denk ik, dat Gij Liefde zijt, en eenzaam, en dat, in dezelfde wanhoop, Gij mij zoekt, zoals ik U". Dat is dus de kern. "God" bestaat niet als Persoon. "God" kan niets, "God" doet niets, in de weerbarstige praktijk van het leven op aarde. Althans, niet zonder ons, mensen.

Twee. Wij mensen worden in ons leven voortdurend geconfronteerd met dingen die wij niet willen of ons wensen, maar die wel gebeuren en die wij niet kunnen veranderen. Alle maakbaarheid of in ieder geval de illusie daarvan ten spijt. "Een mens te zijn op aarde, is eens voorgoed geboren zijn, is levenslang geboortepijn. Een mens te zijn op aarde is leven van de wind". Zo dicht Willem Barnard, peinzend over ons bestaan. Dat is onze menselijke staat. Of in ieder geval een belangrijk deel daarvan. De grote vraag al eeuwen is hoe wij mensen met die situatie van fundamentele kwetsbaarheid, die wij niet kunnen veranderen, moeten omgaan? Wat zeggen mensen in zulke situaties tegen elkaar om elkaar te steunen, te bemoedigen? Wat zeg je tegen een ernstig zieke, die niet meer beter wordt? Wat zeg je tegen een vluchteling, die al jaren als figuur van de derde rang wordt behandeld en geen enkel perspectief heeft, omdat wij hem of haar dat uit handen hebben geslagen. Wat zeg je tegen de duizenden overlevenden van de tsunami's en de natuurrampen? Geen nood, komt goed?! Het enige, het meest waarachtige, het meest wezenlijke, zonder onszelf te overschreeuwen, dat wij in zulke situaties geloofwaardig tegen elkaar kunnen zeggen of stamelen, is dit: "Ik ben bij je. Ik zal je niet in de steek laten". Die fundamentele, wezenlijke woorden laten de bijbelschrijvers "God" uitspreken, als zij proberen duidelijk te maken wat zij bedoelen met wat zij noemen "God": "Ik zal er zijn, ik zal er

zijn voor jou". Dat is wat zij in een eeuwenlange worsteling om de vraag wat het leven werkelijk waardevol maakt, wat wezenlijk daarin is, hebben ontdekt als de kern. Als het geheim van het leven: "Ik zal er zijn voor jou", wie jij ook bent. Dat levensprincipe, die principiële keus voor het leven, noemen zij "God". Dat beschouwen zij als het enige, echte fundament waarop het leven van ons mensen kan worden gebouwd. Daarover vertellen zij ons, 66 boeken lang. Ik heb in mijn leven inmiddels vele honderden boeken gelezen. Maar ik ken geen boek, dat mij dat levensprincipe, die principiële keus voor het leven, dat fundamentele geheim van het leven zo scherp, zo sterk, heeft ingeprent als juist de bijbel. "Ik zal er zijn voor jou", dat levensprincipe, hebben de bijbelschrijvers ontdekt, geleidelijk aan leren zien, als het inbegrip van de krachten die onze wereld bij elkaar houden en bewoonbaar maken. Als het inbegrip van alle krachten, die ons mensen maken tot mens en niet tot onmens voor elkaar. En daarmee tot de voortdurende ombouw van onszelf en onze samenlevingen. Weg van de voortdurend weer de kop opstekende onmenselijkheid in al zijn vormen. Richting menselijkheid en humaniteit en humanisering van alle verhalen die wij elkaar doen over wat het leven is en wat betekent. Dus ook humanisering van het huidige neo-liberale verhaal. "Ik zal er zijn voor jou", opdracht van godswege aan Mozes, aan Jezus, aan Paulus, aan ons: "doen", laat je niet van de wijs brengen door de idioten in politiek en samenleving. Wederzijdse verantwoordelijkheid, zorg voor elkaar, trouw, barmhartigheid en gerechtigheid, opstand tegen onrecht, bevrijding, vergeving, belofte, verzoening, dat zijn de zachte krachten die de aarde en de wereld van de mensen bouwen. Zijn er anderen, die iets anders zeggen? Geloof ze niet, wat ze ook zeggen. "Ik ben de Heer, dat wil zeggen: "Ik zal er zijn voor jou". Je bent pas beeld van Mij, als jij mijn beeld zichtbaar en tastbaar maakt in jouw leven en in de samenleving. Die spirit, die inzet noemt Paulus vanmorgen Geest van God.

Drie. Veel mensen in onze samenleving denken, dat geloven - vooral christelijk geloven - iets is voor brave, keurige, burgerlijke, nette mensen. Dat is vaak wel begrijpelijk, als je kijkt naar de vaak brave, tamelijk veilige manier van leven van veel mensen in de kerken. En toch is het een grote vergissing. Alle belangrijke woorden in de bijbel, zoals leven of opstanding, hebben altijd een kritische inslag. Zij stellen de maatschappelijk orde, waarin altijd weer bepaalde groepen mensen het kind van de rekening zijn van een andere groep, van wat wij tegenwoordig "de elite" noemen, politiek en maatschappelijk, aan de kaak. Dat geldt ook voor wat de bijbel "God" noemt, dat "Ik zal er zijn voor jou". Dat woord is risicovol. Wie zegt te geloven in wat de bijbel "God" noemt, is bereid om risico's te nemen, lef te tonen. Om overal waar "ik zal er zijn voor jou" niet in de praktijk wordt gebracht⁴

in verweer en verzet te komen. Als het gaat om de groeiende kloof tussen rijk en arm. Als het gaat om het groeiende aantal armen in Nederland. Als het gaat om het diep ingebakken racisme in onze samenlevingen tegen mensen van een andere kleur of een andere seksuele voorkeur dan wat voor "normaal" - vreselijk woord - wordt gehouden. Als het gaat om het groeiende aantal vluchtelingen en hopelozen in de wereld. Wie zegt te geloven in wat de bijbel "God" noemt, weet, dat "God" geen handen heeft. Wie zegt te geloven in wat de bijbel "God" noemt, weet, dat "God" zelf niets doet. Maar dat "God" pas "God" betekent als "God" wordt gedaan. Op het moment, dat Gods "Ik zal er zijn voor jou" is geworden tot mijn eigen "ik zal er zijn voor jou". Hoe lastig en weerbarstig ook. En alleen dan. Amen.

D.J. Couvée, Rotterdam, 1 oktober 2017

